

Yttrande över Jämlikhetskommissionens remiss SOU 2020:46 En gemensam angelägenhet

Uppdraget för Expertutredningen "En gemensam angelägenhet" (SOU 2020:46) var att presentera förslag som långsiktigt kan öka den ekonomiska jämlikheten och öka möjligheterna till social rörlighet utifrån det övergripande nationella målet för folkhälsopolitiken och dess åtta nationella målområden.

Utredningsmaterialet är omfattande och slutbetänkandet omfattar 1142 sidor. Till detta finns dessutom 10 underlagsrapporter. Slutbetänkandet inleds med en 135 sidor lång sammanfattning där huvudområden i de samhällsförändringar och nationella utmaningen som utredningen fördjupar sig i, inledningsvis presenteras.

Analyserna bedöms som utförliga. Bakgrundsdata och empiriskt underlag att belysa både dagsläge och trender över tid hämtas från nationell och internationell statistik samt från forskningsrapporter. Utifrån dessa, samt de olika experternas egna prioriteringar summeras slutsatser i form av 23 "Bedömningar", 67 "Förslag" (varav 26 inkluderar ytterligare utredningar), 73 "Rekommendationer" och 10 och 10 författningsförslag. Utredningen redovisar därmed vilka initiativ av bäring uppdraget som bedöms särskilt angelägna att omforma till konkreta politiska åtgärder i en framtidsinriktad folkhälsopolitik.

Det är inte möjligt för en Region att genom ett kort remissvar bedöma alla de förslag som utredningen presenterar. Region Västerbotten ser därför som sin roll att främst bidra med synpunkter på innehållet i Kapitel 17 (Utbildning och kultur), Kapitel 21 (Regionala frågor) samt Kapitel 23 (Hälsa och sjukvård).

Kapitel 17: Utbildning och kultur

Insatser för regionalt tillgänglig högre utbildning är en viktig fråga för Region Västerbotten då vi ser stora klyftor i utbildningsnivå och kompetensförsörjning mellan stad och land. Här ser vi också tydliga kopplingar till könade utbildningsval som problematiseras (s 622) då pojkar i högre utsträckning planerar för att stanna på mindre orter eller landsbygd medan flickor i högre utsträckning väljer att flytta till orter med tillgång till högre utbildning.

Vad gäller insatser kring uppsökande kulturverksamhet är det viktigt att säkerställa att även mindre orter och glesbygd omfattas. Städer kan ha ett större kulturutbud och på så sätt locka fler till kulturen. I glesbygd är utbudet ofta mindre och andra typer av insatser kan därför behövas. Det är viktigt att detta perspektiv tas med i utformningen av åtgärder. Det finns också klara paralleller till hälsofrämjande insatser som delar problembilden av att ha lättast att nå dom som redan lever relativt hälsosamt. Kulturverksamhet kan också vara en viktig del i ett hälsofrämjande arbete. Samverkansmöjligheter mellan kultur och hälso-främjande insatser är därför ett område med stor potential. (s.624) Region Västerbotten ser positivt på stärkta krav på uppsökande kulturverksamhet samt krav på kulturskolor med statligt stöd. Kraven kan också med fördel kompletteras med krav på hälsofrämjande arbete med unga vilket kan ske i samverkan med regionen.

Region Västerbotten

Regionens hus, Köksvägen 11, 901 89 Umeå
Telefon: 090-785 00 00, telefax: 090-13 68 82
E-post: regionen@regionvasterbotten.se Org.nr: 232100-0222
VAT-nr: SE232100022201 Bankgiro 5728-3061

2021-03-18

Kapitel 21: Regionala frågor

Region Västerbotten instämmer både i den övergripande bilden av regionala skillnader och utmaningar som utredningen beskriver, i konstaterandet att utvecklingen i en rad avseenden går åt fel håll samt att försämringarna blir kännbara för allt fler människor.

Region Västerbotten stödjer den övergripande tanken på att stärka statlig närvaro och att vidare utreda strukturella förändringar av kommunsystemet. Innan servicekontor etableras på fler orter bör dock deras funktion och funktionalitet utredas i de kommuner där etablering av sådana redan skett. Syftet med servicekontoren, statlig närvaro och service till medborgarna i hela landet, måste vara i fokus där funktionen står i fokus och kontoren inte enbart har symbolisk betydelse.

Region Västerbotten stödjer utredningens förslag att frågan om polisnärvaro inte enbart inbegriper placeringssort och bemanning utan också realistiska möjligheter att nå ut till kommuner och orter.

Däremot avvisar Region Västerbotten utredningens förslag att regionala hänsyn inte ska utgöra vägledande princip vid expertmyndigheters lokalisering då detta innebär stor risk för att all placering utanför de större städerna upphör.

Beträffande regionalt tillgänglig högre utbildning instämmer Region Västerbotten i förslag om en strategi för ökad genomströmning och bättre studieresultat i distansutbildning samt hur distansutbildningen kan bidra till breddad rekrytering till högskolan, samt att medel även bör tillföras för att utveckla distanspedagogik och utbildningsprogram på distans. Dock är det viktigt att inte förenkla frågan och enbart reducera den till en fråga om distansutbildning och campusförlagd utbildning. Huvudsyftet måste vara tillgängliggörande av högre utbildning i hela landet och där är det viktigt att beakta flera andra aspekter såsom arbetsintegrerad högre utbildning, fjärrundervisning, Lärcentrums roll etc.

Beträffande förslag kring lokala lärcentrum ställer sig Region Västerbotten frågande till om utredningen är uppdaterad om nuläget för Lärcentrum. Stora utvecklingsinsatser har under flera år genomförts på Lärcentrum i hela landet och betydande statsbidrag har via Skolverket satsats inom området. Därtill har utveckling av Lärcentrum varit en viktig del i uppdraget med Regional kompetensförsörjning som RUA haft 2017-2020. Lärcentrum är och förblir ett viktigt nav för likvärdig tillgång på utbildning i hela landet och utvecklingen av dessa måste fortsatt stödjas.

Även i fråga bredbandsutbyggnad i Sverige avvisar Region Västerbotten utredningens förslag om ett rikstäckande statligt nät. Region Västerbotten anser att det finns fördelar med lokala satsningar på utbyggnad av bredbandsnät där aktörer med lokal förankring och kunskap kan bygga smart och effektivt, jämfört med en stor nationell aktör. Lokala fiberföreningar och mindre aktörer inte har fler avbrott än stora aktörer. Sämre kännedom om lokala förhållanden fördyrar och skapar i slutändan större skillnader mellan städer, tätorter och landsbygd.

När det gäller eldrivna fordon instämmer Region Västerbotten i att staten måste ta ett större ansvar i frågan om laddningsmöjligheter i alla delar av landet, marknadssituationen är alltför svag i stora delar av geografien. Trafikverket kan vara en lämplig aktör i detta. Samtidigt är det inte bara en fråga om investeringar. Det handlar också om dels fysiska förutsättningar för att klara ut tillräcklig effektmatning,

2021-03-18

dels att hantera höga nätavgifter och även underhållskostnader för själva laddningsanläggningen.

Kapitel 23: Hälsa och sjukvård

Region Västerbotten delar den övergripande bilden av ojämlikhet i hälsa som utredningen beskriver med skillnader mellan grupper utifrån socioekonomi kopplat till livsvillkor och levnadsvanor. Utredningen beskriver svårigheter i att nå ut till alla med generella stödinsatser och att vårdutnyttjandet inte alltid speglar vårdbehov. En aspekt som förtjänar ytterligare överväganden, inte minst avseende mödra- och barnhälsovården, är det faktum att några av regionerna geografiskt präglas av långa avstånd, vilket i sin kan påverka möjligheten att kunna erbjuda jämlik/jämställd vård och förebyggande insatser. Här kan nya digitala lösningar ge nya bidrag. Region Västerbotten efterlyser att denna aspekt särskilt uppmärksammas inom ramen för framtida folkhälsoinsatser.

Det finns dock en del brister i utredningen vad gäller kopplingen mot jämställdhetspolitiken vilket blir särskilt märkbart i relation till området våld i nära relationer/mäns våld mot kvinnor. I kapitel 23 om Hälso- och sjukvård behandlas tex varken hälsokonsekvenser av mäns våld mot kvinnor eller hälso- och sjukvårdens roll i att identifiera våldsutsatthet, ge stöd och behandling till våldsutsatta eller arbeta våldsförebyggande. Ett utökat och verkningfullt förebyggande arbete mot våld samt förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn är två av fyra fokusområden i den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Att komma till rätta med män våld mot kvinnor är en förutsättning för jämställdhet och jämlikhet. Det hedersrelaterade våldet belyses däremot utförligt i avsnittet om integration vilket riskerar att ge en felaktig bild av att mäns våld mot kvinnor är ett integrationsproblem. Region Västerbotten ställer sig frågande till utredningens hantering av området våld i nära relationer/mäns våld mot kvinnor.

Beträffande förslaget om forskningsgenomgång för att fastställa levnadsvanors påverkan på fostret är Region Västerbotten angelägen att tydliggöra att både forskningsgenomgång och analys av informationsåtgärder också måste inkludera hur levnadsvanor för alla föräldrar påverkar risker för barnet, inte bara den gravida föräldern. Ett sådant tillägg skulle stärka den förebyggande ansatsen genom att även lyfta in den miljö som barnet föds in i. Det är alltför begränsat att endast fokusera på riskfaktorer kopplade till den gravida föräldern eftersom man därmed missar långvariga konsekvenser av tobak, narkotika, alkohol, fysik och psykisk ohälsa eller våldsutövande hos partnern.

Region Västerbotten ser det angeläget att regionerna får ett utökat uppdrag att följa folkhälsoutvecklingen och i samarbete med kommunerna bedriva preventivt arbete på regionnivå. Initiativ av denna art pågår redan i många regioner, men ett preciserat uppdrag skulle stärka insatserna och minska risken för att det förebyggande arbetet nedprioriteras. Västerbotten är ett av två län där länsstyrelsen fått i uppdrag av regeringen att i samverkan med andra aktörer ta fram metoder för samordning av ett tvärsektorielt regionalt arbete för en jämlik folkhälsa. Pilotprojektet har i Västerbotten genomförts i ett nära samarbete mellan länsstyrelse och Regionen vilket i sig varit en framgångsfaktor för arbetet. Mot bakgrund av dessa positiva erfarenheter bör ett uppdrag till regionen om att följa folkhälsoutvecklingen ske i samverkan med länsstyrelsen och med regionens kommuner.

2021-03-18

Utredningen föreslår framtagande av ett konkret program för goda levnadsvanor bland unga i alla socioekonomiska grupper. Region Västerbotten är positiva till ett utvecklat stöd i arbetet med riktade insatser och uppsökande verksamhet. En förutsättning för framgång är dock ett sådant arbete tar hänsyn till målgruppens livssituation.

Region Västerbotten ställer sig bakom utredningens bedömning kring bevarande av alkoholmonopolet samt förslag kring reviderade varningstexter samt att knyta alkoholskatt till konsumentprisindex. Region Västerbotten ställer sig också bakom förslaget om att kommande ANDT-strategi bör ha fortsatt fokus på tobaksbruk, särskilt bland unga.

Region Västerbotten delar utredningens bild av den växande spelproblematik med negativa sociala och hälsomässiga konsekvenser och ställer sig positiva till rekommendationen om ett riktat statligt bidrag till primärkommuner och regioner för att ge dem förutsättningar att bygga upp och utveckla förebyggande och behandlande insatser vid spelberoende. Region Västerbotten ser också positivt på förslagen kring begränsningar kring marknadsföring av spel, maxbelopp och öppettider samt att utveckla möjligheten till forskning baserad på användare av licensierade företag.

Region Västerbotten delar utredningens bedömning att kravet på att tillämpa värddvalssystemet inom primärvården innebär en inskränkning av det kommunala självstyret. Huruvida detta medför en ojämlikhet i tillgång av hälso- och sjukvård behöver dock fortsatt utredas.

Region Västerbotten instämmer när det gäller bl.a. utredningens beskrivning i följande tre punkter:

- Marknadsliknande lösningar och styrmetoder innebär att marknadens inneboende tendens till koncentration och ojämlikhet får effekter också i den offentliga sektorn.
- Tillgången till vård påverkas bland annat av vårdens organisering.

Både politiska beslut som vårdval och fri etablering och framväxten av privata vårdförsäkringar har gjort att efterfrågestyrningen av vårdutbudet har förstärkts på bekostnad av behovsstyrningen.

- Skillnaderna i benägenheten att söka vård beror på geografi, ekonomi och resurser, men även på graden av tillit till välfärdsinstitutionerna. Människor i olika livssituationer nås inte heller i samma utsträckning av generella insatser och information.

Region Västerbotten delar utredningens bedömning att kravet på att tillämpa värddvalssystemet inom primärvården innebär en inskränkning av det kommunala självstyret och sannolikt en minskad jämlikhet i tillgången till hälso- och sjuk vården. Därmed delar vi också uppfattningen att regionerna bör vara fria att själva avgöra i vilken utsträckning fri etableringsrätt ska tillämpas.

Utredningen för styrning för jämlik vård, som utredaren refererar till, drar slutsatsen att handlingsutrymmet inom dagens värddvalssystem inte har utnyttjats tillräckligt och att de negativa konsekvenserna för valfrihet och kontinuitet skulle bli stora om man övergick till ett system med antingen bara egen regi eller upphandling av utförande via lagen om offentlig upphandling. Utredningen rekommenderar även regionerna att

2021-03-18

använda det utrymme som de menar finns inom ramen för lagen om vårdval att dela upp regionen i geografiska områden där man kan upprätta olika vårdvalssystem.

Inom ramen för utredningen god och nära vård och kommande lagstiftning kring primärvård som navet i den omställningen, ser Region Västerbotten positivt på en sådan utveckling, inte minst i fråga om förebyggande och långsiktiga åtgärder till sina listade patienter.

Region Västerbotten är positiva till utredningens förslag att ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram en modell för gemensamma ersättningsprinciper inom primärvården.

Övrig kommentar

Då Region Västerbotten önskar att bästa möjliga förutsättningar skapas för att en bred och konstruktiv politisk diskussion på nationell nivå som också leder till konkreta och genomförbara beslut, redovisar vi avslutningsvis förslag till hur regeringen skulle kunna möta utmaningen att operationalisera utredningens förslag så att de kan bli föremål för breda politiska initiativ.

Inför fastställandet av Sveriges första nationella folkhälsomål fick en parlamentarisk kommitté i mitten av 1990-talet i uppdrag att utarbeta förslagen. Den kommittén hade stöd av ett omfattande antal expertrapporter, vars underlag Folkhälsokommittén sedan omvandlade till förslag som genom omfattande diskussioner också förankrades bland Riksdagspartierna. Därigenom underlättades att åstadkomma en bred parlamentarisk samsyn kring de förslag som Riksdagen slutligen fastställde 2003.

Sedan 2015 har två expertutredningar lämnat att komma med förslag för att stärka den svenska folkhälsopolitiken i syfte att göra livsvillkoren mer jämlika. Expertutredningar är värdefulla för att ge underlag. Men för långsiktigt uthålliga reformer är det en stor fördel om de också blir förankrade i bred parlamentarisk process.

Den omfattning och det breda anslag i åtgärder och dess stora anknytning flertalet politikområden som utredningen "En gemensam angelägenhet" har aktualiserat frågan om hur förslagen kan operationaliseras i form av konkreta reformer och beslut. Expertutredningen Kommissionen för Jämlik hälsa levererade visserligen utifrån direktiven, men den proposition som därefter Riksdagen fick ta ställning saknade i huvudsak ställningstaganden utifrån Kommissionens förslag, måhända då det kan vara svårt för Regeringskansliet att omforma väl uttänkta men politikområdesöverskridande förslag till propositioner.

När det bedöms angeläget att komplexa frågor belyses har regeringen ibland tillsatt parlamentariska beredningar för genomgång och överläggningar kring förslag som utredningar presenterat eller som partier föreslår. Inom de parlamentariska beredningar som fokuserade på migrationen respektive kriminalpolitiken kunde den bredare samsyn som eftersträvades inte uppnås. När det gäller den framtida folkhälsopolitiken bör dock förutsättningarna vara bättre att en bredare samsyn uppnås.

Region Västerbotten föreslår därför att de bedömningar, förslag och rekommendationer som den aktuella utredningen redovisar, efter remissbehandlingen överlämnas till en särskild parlamentarisk folkhälsoberedning för att utröna var samsyn finns och var uppfattningar har förutsättningar att kunna

2021-03-18

jämkas, innan en regeringen utformar en proposition. Därmed ges förutsättningar för att processen ska kunna bidra till kommande breda nationella beslut.

REGION VÄSTERBOTTEN

Peter Olofsson (S)
Regionstyrelsens ordförande

Tommy Svensson
Tf regiondirektör